

ESPAIS DE CONFINAMENT: BORDELLS I CONVENTS

Isabel Segura

A la Barcelona medieval, hi ha dos espais de reclusió per a les dones: els bordells i els convents. Els primers concentren les prostitutes, obligades per les ordinacions reials i municipals a viure-hi confinades en els seus límits; els altres, els convents, que es dediquen a recloure prostitutes, ja sigui periòdicament o a perpetuïtat.¹

La Rambla és l'eix a partir del qual es localitzen els bordells i els convents de la Barcelona medieval. Els més antics eren a l'est, dins del recinte emmurallat del segle XIII. En créixer la ciutat, també ho va fer el nombre de bordells i de convents, i se situaren, muralla enllà, a l'altra banda de la Rambla.

El nostre recorregut s'inicia a la Rambla, entrarem a la plaça Reial i, des d'aquí, anirem als carrers del Vidre, de les Heures i dels Tres Llits, continuant cap el carrer del Bot i el de les Magdalenes. Sortirem a la Rambla per endinsar-nos al carrer de les Egipcíques i al de les Penedides. No resten dempeus ni els bordells ni els convents que acollien les prostitutes, però si que trobarem en alguns dels carrers del barri del Raval la prostitució més degradada (és aquest l'adjectiu?); i en el numero 3 del passatge de la Pau, prop de la plaça Reial, el "Chalet del Moro", luxós prostíbul creat a la darrerria del segle XIX, i actualment, en part, garatge.

Carrer del Vidre

El bordell més antic de la ciutat del qual tenim informació era el de Viladalls, en una zona, en aquell temps, poc urbanitzada, i, per tant, amb poca densitat de població, en una via que anava des de l'actual carrer del Vidre i s'estenia pel de les Heures, el dels Tres Llits i el d'en Rauric. L'altre

¹ Aquest article, prèviament publicat a *Guia de dones de Barcelona* (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1995), és reproduït amb permís de l'autora.

bordell, el més modern, era el de la Volta d'En Torre, situat entre el carrer del Tallers i el del Carme.

La prostitució a l'època medieval era considerada pels poders civils i eclesiàstics un mal necessari, segons Sant Tomàs, que desviava mals majors, segons Pere el Cerimoniós. Admesa com un mal necessari que evitava mals majors, la pràctica de la prostitució quedà confinada a uns espais concrets per ordre municipal i reial. Confinar, aïllar, separar ha estat una de les solucions tradicionals per a la mentalitat judeocristiana. Si no es veu, es pot tenir la il·lusió que no existeix. Però volgueren controlar les dones que s'hi dedicaven amb una abundosa reglamentació que abastava l'espai on havia d'exercir-se, la indumentària, l'edat, els dies que podien practicar-la i també els guanys que les prostitutes extreien del seu treball.

La prostitució només podia exercir-se en els bordells, anomenats *pobla*, que estaven formats per un edifici o conjunt d'edificis que, en alguns llocs de la corona catalano-aragonesa, restaren aïllats de la ciutat per muralles o tanques, com és el cas de Barcelona.

Fora d'aquests espais, quedava prohibit d'exercir-la.

La reglamentació, tant la municipal com la reial, també especificava que en tot bordell hi havia d'haver un *cap de guaita* -terminologia amb connotacions militars- o *pare*, nomenat per l'autoritat municipal, responsable de l'ordre i de les finances. Dels catorze diners que es pagaven per "servei", una part anava per cobrir les despeses de l'hostal i l'altra, en concepte d'impostos, per a la hisenda de la corona catalano-aragonesa. Amb la qual cosa podem afirmar que l'expansió catalano-aragonesa per la mediterrània es va fer, en part, amb la plus-vàlua de les prostitutes. La resta, i no sabem amb exactitud la quantitat, quedava per a elles, tot i que la podem imaginar migrada, tal com ens explica Maria Teresa Vinyoles, autora que ha documentat la prostitució a la Barcelona medieval i les aportacions de la qual conformen la base d'aquest recorregut.

Les ordinations precisaven l'edat per exercir la prostitució que anava dels dotze als vint anys; obligaven aquestes dones a dur un cinyell blau en el vestit blanc quan sortien al carrer, carrers en els quals no podien ni menjar ni beure.

El Consell de Cent, pràcticament cada any, feia crides amb aquest to taxatiu: "Per bé e utilitat de la cosa pública e per esquivar molts inconvenients e sinistres...que d'ací avant totes e qualsevol fembres àvol de lurs cossos, bordelleres o no bordelleres, les quals fora dels bordells de la dita ciutat apel·lats de Viladecols e de la Volta d'En Torre, volran fer e continuar públicament són quest, no gossen estar ne habitar fora de los dits bordells". El fet que cada any el govern municipal hagués de fer una proclama d'aquestes característiques indica una pràctica continuada per part de les dones de no voler-se deixar confinar.

Quan eren descobertes o hi havia la sospita que alguna dona practicava la prostitució fora del bordell, una mena de comitè d'acció ràpida, format pel

cap del bordell i per totes les dones que estaven sota el seu "comandament", anava a la casa d'aquella i "con repique de tambores se la llevan por compañera".²

Teresa Maria Vinyoles ha documentat alguna de les dones que es negaven a ser confinades.³ Entre elles, Eulàlia, que era filla d'una ex-esclava, vivia al carrer del Bot el 1405 i ja havia estat foragitada de Vertrallans, acusada de prostitució i d'alcovoteria -aquesta darrera acusació, molt més greu en aquella època, que podia ser penalitzada amb la mort en cas de reincidència. Hi ha un interessant procés d'alcovoteria transcrit per Jaume Riera i publicat amb el títol de *El cavaller i l'alcovota*. El temps per exercir la prostitució també estava reglamentat. Durant els dies de Setmana Santa estava prohibida i les prostitutes eren confinades, sota estricta vigilància, en uns altres espais: els convents. Calia preservar els ciutadans honrats de tal pràctica pecaminosa amb mesures dràstiques. Elles hi vivien quotidianament, en el pecat.

Els convents que les acollien podien fer-ho temporalment els dies de Setmana Santa i també tenien una altra funció, acollir a perpetuïtat les dones de vida "llicenciosa" que volien abandonar-la.

Carrer de les Magdalenes

Aquests convents estaven situats a la zona propera als bordells. El més antic era el de les Magdalenes, establert en el carrer del mateix nom, el segle XIV. El 1372 els consellers de Barcelona van decidir la fundació d'una casa per a la recollida de dones "penedides" i la va dotar per al manteniment de trenta persones.

Amb el creixement de la ciutat i la construcció d'un nou recinte emmurallat, el segle XV apareix un nou bordell, el de la Volta d'En Torre, situat entre el carrer dels Tallers i el del Carme. I els convents també saltaren el mur de la Rambla per establir-se a la vora del bordell.

² Luis G. Moles, "Ordenanzas sobre mancebías en la antigua Corona de Aragón". *Revista de Higiene y policía sanitaria*. Barcelona 1 de març 1890, pp.59-61.

³ Teresa Maria Vinyoles, "Unes notes sobre les marginades a Barcelona als segles XIV i XV". *Acta historica et archaeologica mediaevalia*. Barcelona, 1981, pp. 114-116.

Carrer de les Egipcíaques

El 1409, la ciutat establí una casa d'Egipcíaques per aquelles dones que havent portat una vida llicenciosa volguessin apartar-se del vici i dur una vida exemplar, imitant Santa Maria Egipcíaca, diuen les cròniques de l'època. Després d'haver habitat diferents cases escampades per la geografia urbana, el 1577, la ciutat va edificar un convent en aquest carrer. Desde 1679, la casa de les Egipcíaques va ser utilitzada com a penyal de dones fins que, deu anys després, va construir-se la "galera" de dones al carrer de Sant Pau.

Carrer de les Penedides

Els consellers de la ciutat van instituir aquest convent el 1677, amb la mateixa finalitat que l'anterior i l'ocuparen la comunitat del primitiu convent del carrer de les Magdalenes. En una part del convent, hi havia la presó de dones, coneguda per la Galera, que suposem que es va traslladar des d'Egipcíaques. El convent fou enderrocat el 1835.

Egipcíaques-Penedides espais de confinament per a les prostitutes o ex-prostitutes, convertits després en presó de dones. Seqüència: bordell-convent/presó.

A pocs metres, d'altres semblava que se la passaven més bé. Eren les monges del convent de Jerusalem, situat a l'actual plaça de la Gardunya, darrera de la Boqueria, ordre fundat per Rafaela Pagés, de Sarrià, en retornar d'un viatge a Jerusalem i a Roma, el 1462. L'any 1494, hi arribaren quatre monges del convent de la Trinitat de València, companyes de sor Isabel de Villena (), morta feia només quatre anys, i hi establiren l'ordre de Santa Clara, anul·lant la de Sant Francesc que observava la comunitat precedent. *Vita Christie*, escrita per Isabel de Villena i destinada a les monges, devia tenir alguna influència en la manera d'entendre la vida conventual practicada per la comunitat de Jerusalem. Carreras Candi ens explica que el rei Ferran II es presentà com a protector del monestir, i en un document del 3 d'abril de 1495 demana als consellers de Barcelona "que les monges que en aquell habiten, suren la honestat que deuen. E perque algunes vegades les dites monjes, confiant que nengú fora del dit monestir, les pot veure, no dupten anar despullades dins les clausures del dit monestir; de hont moltes vegades se sègueix que, de les cases circunvehines, ab les sumitats que tenen, miren les clausures del dit monestir, e les monjes resten envergonyides prega al consistori que consenteixi que en spay de cent canes, casa ninguna puixa puïar tant, que de aquella se puixa puïar tant, que de aquella se puixa mirar cosa alguna dins les clausures".⁴

⁴ F. Carreras Candi, *Geografia General de Catalunya*. Barcelona, vol III, p.480.

Tornem a la Rambla i ens retirem de la mà de Cristina Peri Rossi: "De dia, mercat de les flors; de nit mercat de tots els sexes...la Rambla sintetitzà, en les seves vessants diürna i nocturna, aquesta dialèctica de l'oposat, de l'ambigüitat que caracteritza Barcelona".⁵

⁵ Cristina Peri Rossi, "El discret encant de l'ambigüitat", *Barcelldones* (Barcelona, Espai de Dones, Edicions de l'Eixample, 1989), p.112.